

son without his consent led to the introduction of article 359 in the Criminal Code of Ukraine in 2001, which was intended to protect the human right to confidentiality of information about himself and his relatives and to establish an exclusive the right to use these funds for the authorized authorities of the state.

It should be noted that the issue of developing legislation in the area of dealing with special technical means of clandestine information was almost not carried out, and separately studied issues only partially identified some points, without tracing the chronology of the trends of criminal law regulation in this area at different stages of development.

The article is almost the first time the legislative layer of acts in the area of handling of special technical means of private getting of information, which is divided into three stages. In the analysis of the main sources of law, progressive approaches to the formation of the legislative framework and unfinished steps that indicate the inconsistent introduction of changes and additions, and sometimes the lack of understanding by the legislator of technical points, which does not add to legal certainty, as a consequence of which there is a lack of understanding by ordinary citizens, which acts are criminally punishable.

This article reveals the most acute problems existing in the legislative sources, allows us to take a fresh look at some issues of legal regulation. Moreover, it raises issues that have not been studied in practice at all, while providing recommendations for improving legislation, both conceptually and at the regulatory level. Much attention is paid to the continuous updating of licensing conditions for the management of economic activity with special technical means of private getting of information, which not only creates pressure on entrepreneurship due to constant updating of the rules, but also complicates the access of high technologies to the domestic markets of Ukraine.

In concluding the above-mentioned, there is an urgent need to modernize the legislative framework by reviewing the changes already made and their additions to modern realities of social relations and acts of a higher level, and in view of the expansion of the use of special means and their types – to identify generic features, hierarchical structure, classification and to provide a conclusion on the ratio of all types of special means within the concept of “special technical means getting of information”, the so-called STM, in accordance with art. 359 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: special technical means of private getting of information, special technical means, criminal law, legislative base, regulatory framework.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.35

УДК 343.85

К.В. ШЕЙКО

*Костянтин Володимирович Шейко, здобувач
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого**

ORCID: 0000-0001-6193-3443

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ

Постановка проблеми. Проблема незаконного виробництва та обігу алкогольної продукції притаманна не тільки Україні, а й майже всім країнам світу. У деяких державах вдалося владі та суспільству взяти під контроль цей нелегальний сегмент економіки та звести його до мінімальних обсягів. Саме досвід цих країн стане для України позитивним прикладом протидії такому негативному явищу.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз досвіду протидії незаконному обігу алкогольних напоїв в країнах Північної Америки, Європи та Туреччини. Зроблені висновки можуть бути покладені в основу формування державної політики у сфері запобігання незаконному виробництву та обігу алкогольних напоїв в Україні.

Виклад основного матеріалу. В розвинутих країнах світу формування державою ринку алкогольної продукції має значний вплив на сфери виробництва, розподілу та споживання алкогольних напоїв, а тому потребує посиленого та всебічного контролю. Різні методи та способи контролю за обігом алкогольних товарів у різних країнах проходили свій шлях розвитку, виявляючи позитивні чи негативні результати. Узагальнивши їх, можна виділити основні напрями протидії незаконному обігу алкогольних напоїв, зокрема, це: встановлення державної монополії, ліцензування, державне та приватне партнерство, ринкова модель. Для ефективної протидії як легальному, так і нелегальному обігу алкогольних напоїв необхідне поєднання усіх цих способів контролю в державі.

Особливістю зарубіжного регулювання вказаної галузі економіки є реалізація збалансованої концепції розвитку ринку алкогольної продукції із залученням центру, регіонів та бізнес-товариств. Зазначена політика закріплена на законодавчому рівні країн Північної Америки. Необхідно звернути увагу, що бізнес в галузі виготовлення та реалізації алкогольних напоїв у зарубіжних країнах має консолідований характер. Це підтверджує діяльність великої кількості національних, міжрегіональних та міжнародних об'єднань, асоціацій та союзів виробників, дистрибуторів і реалізаторів алкогольної продукції. Наведені професійні об'єднання

© К.В. Шейко, 2019

* *Kostiantyn Sheiko, postgraduate student of Yaroslav Mudryi National Law University*

взаємодіють з державними структурами та формують національну й міждержавну алкогольну політику, яка враховує інтереси держави та бізнесу. В умовах глобалізації та жорсткої конкуренції вони намагаються гнучко реагувати на процеси, що відбуваються на цьому ринку. У багатьох державах (Сполучені Штати Америки, Канада, Великобританії, Франції та інших) протягом десятиліть працюють по декілька таких некомерційних об'єднань бізнес-структур. Таким чином, відмінною рисою розвитку ринку алкогольних напоїв за кордоном є участь професійних об'єднань виробників, дистриб'юторів та реалізаторів алкогольної продукції у вирішенні його проблем.

Останнім часом на світовому рівні зростає самоорганізація алкогольного бізнесу. Представники галузі виробництва та реалізації алкогольних напоїв у цих державах занепокоєні проблемами, пов'язаними із зловживанням алкогольними напоями. Також вони на практиці доказують готовність нести свою частину відповідальності за негативні наслідки небезпечного споживання досліджуваних напоїв. Спонсорство представниками бізнесу кампаній культури споживання алкогольних напоїв закордоном свідчить про серйозність цих намірів. Так, наприклад, американська асоціація «Рада століття» за останні десять років вклала 110 млн доларів США в програми та заходи із запобігання та ліквідації негативних наслідків зловживання алкоголем¹.

Слід розглянути державну політику регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції Сполучених Штатів Америки більш детально. Алкогольний ринок цієї країни має складну структуру, оскільки він регулюється, з одного боку, на федеральному рівні, а з іншого – на рівні штатів. Його основні учасники представлені виробниками, оптовиками та роздрібними компаніями, а також представниками суміжних сфер: рестораним та готельним бізнесом, клубами, барами, автозаправними станціями та медіа, через які розповсюджується реклама цієї продукції.

Політику у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв формує на федеральному рівні Бюро податків та торгівлі алкогольною та тютюновою продукцією (Alcohol and Tobacco Tax and Trade Bureau)² – відомство, що підзвітне Міністерству фінансів США та займається збором податків, правозастосовною і регуляторною діяльністю. Сферою відповідальності цього відомства є захист суспільства від негативних наслідків зловживання алкогольними напоями. Воно здійснює контроль за дотриманням положень Акта Федерального управління з питань алкогольних напоїв (Federal Alcohol Administration Act), для того, щоб у алкогольній промисловості працювали тільки кваліфіковані кадри. Бюро стежить за тим, щоб дотримувались закони, що регулюють виробництво, імпорт та оптову торгівлю винної галузі; виробництво та імпорт тютюнової продукції; зміст реклами та етикеток для винної продукції.

Вищенаведений нормативний акт є спадкоємцем закону, прийнятого у 1935 р., після того як в США відмінили «сухий закон» – державну програму, що проіснувала з 1913 по 1933 роки. Метою цієї програми було повне викорінення можливості зловживати спиртними напоями, однак факт її впровадження призвів до формування чорного ринку алкоголю, тобто нелегально виготовленого алкоголю. Учасники цього тіньового ринку не платили податки, а якість їх продукції не знавала жодного контролю. Наслідком цих подій була зміна федеральної заборони на регулювання ринку, до того ж за штатами залишилося право обирати власну винну політику в рамках того, що допускалося федеральним актом.

Після відміни сухого закону на федеральному рівні деякі штати зберегли його на місцевому рівні. Інші штати частково дозволили виробництво спиртного на своїй території, проте залишили за собою право заборони на ввіз тих чи інших алкогольних напоїв, які не відповідали встановленим у межах штату вимогам. Таким чином, там діяла система суворого ліцензування, що надавала керівництву штату більше можливостей для контролю алкогольного ринку. Інші штати ввели у себе винні монополії. Відповідно до цієї схеми алкогольну продукцію у виробників купує штат, після цього тільки підвідомчі йому організації можуть нею торгувати.

На сучасному етапі існування винна монополія (повна або часткова) збереглася у 18 штатах, серед них: Алабама, Айдахо, Мен, Меріленд, Мічиган, Міссісіпі, монтана, Нью-Гемпшир, Північна Кароліна, Південна Кароліна, Огайо, Орегон, Пенсільванія, Юта, Вермонт, Вірджинія, Західна Вірджинія та ін. У більшості зазначених штатів діє так звана рада з контролю алкогольних напоїв (Alcoholic Beverage Control board, ABC), торгівля алкоголем дозволена тільки в підвідомчих йому магазинах (ABC stores).

Штати з винною монополією іноді називають «контролюючими» (control states)³. У дослідженні алкогольного ринку США у 2005 р., яке проводилося Американською медичною асоціацією, про ці штати говорилося, що вони являють собою особливу частину алкогольної промисловості, оскільки безпосередньо зацікавлені в рівні доходів від продажу спиртного, однак при цьому їх стримують обов'язки у сфері охорони суспільного здоров'я та забезпечення безпеки. Зазвичай це призводить до того, що підвищуються ціни на алкоголь та його рекламу. Також сюди враховуються просвітницькі програми про шкоду зловживанням алкоголем та контроль над тим, щоб його не продавали неповнолітнім.

У більшості інших штатів переважає ліцензування⁴ (в тому числі локальне). При цьому отримати ліцензію на торгівлю пивом зазвичай значно простіше й дешевше, ніж на торгівлю винами та міцним алкоголем. Більш того, ліцензію на продаж пива найчастіше можна купити і в штаті з винною монополією (за деякими винятками).

Загальну схему організації ринку в Сполучених Штатах Америки визначає так звана «трьохрівнева» система, яка також була введена після відміни «сухого закону». Всі учасники галузі поділяються на виробників, дистриб'юторів (оптовиків) та компанії, які займаються роздрібною торгівлею. Одне й те ж саме під-

приємство не може поєднувати ці функції. У випадках з винною монополією оптовими закупками у виробників та роздрібною торгівлею теж займаються різні державні відомства.

Сенс цього поділу в побудові системи стримувань та противаг, які б самостійно забезпечували регулювання галузі. Хоча в цілому у всіх учасників системи мета одна, проте між ними й є підґрунтя для конфліктів. Наприклад, протиріччя можуть виникнути, якщо виробник забажає підвищити ціни для оптовиків, яким, в свою чергу, потрібно буде також підвищувати розцінки, що є не вигідним роздрібним компаніям, оскільки їм теж необхідно буде підвищувати ціни для споживачів. Крім того, конфлікти можуть виникнути, коли законодавець починає надавати переваги представникам одного із рівнів при збитковості представників інших двох⁵.

Ще однією особливістю є те, що роздрібна торгівля за своєю природою має більш тісний зв'язок з локальними особливостями, ніж виробники національного рівня, тобто вона більше схильна до впливу суспільних процесів. Це означає, що якщо будь-яке місцеве співтовариство налаштовано проти торгівлі спиртним, то винні магазини в цьому місці будуть підлаштовуватися під контекст та підкреслювати свою заінтересованість у соціальній безпеці населення.

Результатом вищенаведеної політики США у сфері регулювання та контролю за обігом алкоголю є показник тіньового ринку алкоголю, що становить приблизно 20 %. Цей відсоток утричі нижчий, ніж в Україні за останніми приблизними підрахунками українських дослідників⁶. А це дає підстави звернути вагу на позитивний досвід цієї країни.

Цікавим також вбачається досвід Канади у правовому регулюванні виробництва та обігу алкогольної продукції. Так, в Канаді відсутня державна монополія на виробництво алкогольної продукції, проте держава суворо контролює цей сегмент ринку. Це було досягнуто шляхом: 1) оптимального розподілу регуляторних функцій державного управління між федеральним центром і провінціями; 2) ліцензування практично всіх видів діяльності, пов'язаних з ввезенням в країну, виробництвом, збереженням, транспортуванням та продажем алкогольної продукції; 3) збереження державної монополії провінцій на продаж міцних спиртних напоїв.

Федеральне законодавство у сфері алкогольного ринку регламентує як процеси виробництва та транспортування відповідної продукції, так і правила її маркування та рекламування. А Закон про акцизи (Excise Tax Act, 1985) встановлює наступне:

- федеральним органом влади, який відповідає за виконання цього Закону, є Агентство з податків та зборів Канади (Canada Revenue Agency);

- до алкогольних напоїв належать вина та спиртовмісні напої з вмістом абсолютного етилового спирту 0,5 % та вище;

- будь-яка фізична чи юридична особа, яка працює в сфері виробництва та зберігання, а також у деяких випадках й транспортування алкогольних напоїв в Канаді, повинна бути зареєстрована, або ліцензована (залежно від різновиду здійснюваної діяльності) в Агентстві з податків та зборів Канади;

- за заявою фізичної чи юридичної особи, що не є продавцем алкоголю, може бути видана ліцензія на зберігання та транспортування нерозлитого в тару алкоголю, денатурованого спирту та інших видів алкоголю, який може бути використаний власником ліцензії в господарських цілях тощо⁷.

Цей Закон також встановлює суворі обмеження на обладнання дистиляційним та іншим обладнанням, яке є необхідним для виробництва спиртовмісних напоїв. Власником такого обладнання можуть бути або особа, яка має ліцензію на виробництво спиртовмісних напоїв, або особа, яка очікує видачі такої ліцензії, або ж лабораторія, що здійснює аналіз відсоткового вмісту алкоголю⁸.

Слід зазначити, що імпорт алкогольної продукції в Канаду також регулюється федеральним законодавством. Так, згідно з Законом «Про імпорт міцних спиртних напоїв, імпорт алкогольної продукції» в провінції Канади з-за кордону, а також ввіз такої продукції з інших регіонів Канади дозволений виключно уповноваженим Палатам з контролю за обігом та продажем алкогольних напоїв (Liquor Control Boards)⁹.

На регіональному рівні майже у всіх провінціях (за винятком Альберти) створено орган, уповноважений на здійснення контролю ринку алкогольної продукції, – Палати з контролю за обігом та продажем алкогольних напоїв. Діяльність вказаних органів регулюється законодавством провінцій.

Водночас Канадська Асоціація палат з контролю за обігом та продажем спиртних напоїв є організацією, що координує на федеральному рівні діяльність провінційних палат.

Ключовою функцією Асоціації є взаємодія з провінційними та федеральними органами державної влади та організаціями, які здійснюють контроль діяльності, пов'язаної з обігом алкогольної продукції, а також її реалізацію, з метою розробки та здійснення ефективної політики у сфері регулювання ринку алкогольної продукції.

До основних повноважень регіональних палат слід віднести ліцензування та контроль за обігом алкогольної продукції, а також здійснення його імпорту, експорту, дистрибуції та продажу. При цьому необхідно зазначити, що в канадських провінціях використано різний підхід до створення таких палат. У переважній більшості провінцій увесь спектр перерахованих функцій здійснює один орган. Проте в провінціях Британська Колумбія, Онтаріо та Острів Принца Едуарда створено по два уповноважені органи, один з яких здійснює контроль та ліцензування, а інший – функції, пов'язані з реалізацією алкогольної продукції¹⁰.

У деяких провінціях Канади має місце повна монополія, тобто будь-які напої, що містять алкоголь, продаються тільки в державних магазинах. В інших діє змішана система. Наприклад, в Онтаріо в державних винних магазинах продаються всі види алкоголю, але при цьому паралельно існують і приватні пивні та

винні магазини. Тим не менш, навіть в таких випадках основна частина спиртного проходить через державні магазини¹¹.

Також на території Канади створена Асоціація канадських виробників міцних спиртних напоїв, які отримуються за допомогою дистиляції (Association of Canadian Distillers). Вона є національною Асоціацією канадських виробників та операторів ринку спиртних напоїв, які одержуються за допомогою дистиляції, включаючи канадське віскі, ром, горілку, джин, лікери та кулери. Співпрацює з урядом, урядовими службами та різними учасниками алкогольного ринку з метою розробки політики та практики, що забезпечують загальний інтерес держави, виробників та споживачів. Асоціація об'єднує ліцензованих виробників та учасників алкогольного ринку, що забезпечує 85 % алкоголю та преміям продукції країни, що одержується за допомогою дистиляції та реалізується у всіх провінціях та на території Канади¹².

Основними напрямками діяльності Асоціації є:

- соціально відповідальне виробництво та споживання;
- боротьба з підробками та контрафактом;
- інформаційне обслуговування учасників асоціації, в тому числі підбір даних щодо ролі учасників асоціації в економіці держави: дохід у виді акцизів, митні збори та інші податки, щорічний об'єм продажу у грошовому виразі, чисельність зайнятого в цьому секторі населення;
- виявлення та вживання заходів зі зняття обмежень і дискримінаційних бар'єрів в міжнародній торгівлі у співробітництві з федеральними Департаментами міжнародних відносин та міжнародної торгівлі;
- захист алкогольних напоїв, яким ставиться в особливу вину розповсюдження зловживання за принципом «не що п'єш, а як і скільки»¹³.

Вищенаведена політика Канади щодо регулювання ринку алкогольних напоїв в країні є досить складною. Ці заходи були необхідні для боротьби зі складною ситуацією з алкоголізмом на місцях (особливо на Півночі Канади), а також з необхідністю протидії нелегальному виробництву та торгівлі алкогольними напоями. На сьогодні населення Канади суворо дотримується встановлених законом вимог щодо якості виробництва алкоголю та його реалізації.

Проаналізований досвід Сполучених Штатів Америки та Канади у регулюванні обігу алкогольних напоїв свідчить про переважне застосування стратегії державної монополії на виготовлення чи/та реалізацію алкогольних напоїв, а також ліцензування певних етапів господарської діяльності у досліджуваній сфері. Як і в країнах Північної Америки, так і в Україні діє система ліцензування діяльності з виробництва та продажу алкогольних напоїв та неофіційної державної монополії. Однак українська практика застосування цих інструментів дає підстави стверджувати, що вони мають викривлений характер. Наявність монополії, хоча й номінальної, призводить до викривлення функцій контролю державних органів, зловживання службовим впливом посадових осіб, незаконного впливу на ринок та учасників ринкових відносин. Саме виявлення розбіжностей у механізмах застосування зазначених стратегій між Україною та країнами Північної Америки може сприяти підвищенню ефективності та результативності реалізації національної політики у зазначеній сфері

Досліджуючи досвід регулювання виробництва та обігу алкогольної продукції в європейських країнах, необхідно зазначити, що рівень обігу незаконного алкоголю там є значно нижчим, ніж в Україні, у 2–3 рази. У зв'язку з цим необхідно більш детально його проаналізувати.

У скандинавських країнах діє державна монополія на реалізацію (а в Норвегії та Ісландії – й на виробництво) алкогольних напоїв. Подібна модель зберігається вже протягом багатьох десятиріч. У Норвегії алкогольні напої можна придбати тільки в мережі магазинів Vinmonopolet, у Фінляндії – Alko, а у Швеції – Systembolaget. При цьому діють ще багато обмежень щодо доступу до їх придбання населенням, а саме: міцні алкогольні напої продають тільки особам старше 20 років; часові обмеження – придбати алкоголь можна тільки з 10:00 до 18:00 в будні дня й до 15:00 у суботу (Швеція), а в неділю всі магазини зачинені; встановлені досить високі податки на алкоголь, що значно підвищує їх ціну тощо.

Так, у Фінляндії діє централізоване управління алкогольним сектором та монополія на роздрібну торгівлю. Один головний орган відповідає за впровадження та дотримання законодавства країни – Міністерство соціального розвитку та охорони здоров'я. За допомогою підконтрольних йому Агентства з контролю за продукцією, мережі «Алко» та державних регіональних відділень міністерства забезпечується ліцензійне виробництво, імпорт, опт, роздріб, продаж в мережі харчування, розробляється цінова та податкова політика, визначається розміщення пунктів продажу та зберігання етилового спирту та алкогольної продукції, враховуючи задачі охорони здоров'я населення, контролюється реклама та різні промоушен ініціативи, затверджуються методи аналізу, визначається тематика досліджень, включаючи вивчення негативних наслідків вживання та виховання культурного споживання алкоголю¹⁴.

Таким чином, Фінляндія не відмовляється від знаходження під єдиним контролем всіх складових алкогольної галузі.

Що стосується «Алко», що знаходиться у державній власності, то за ним зберігається виключне право торгівлі алкогольними напоями. Комерційне відділення «Алко» не має власного виробництва, воно закуповує продукцію, що виробляється в середині країни та за кордоном, як від дистриб'юторів, так і від імпортерів, забезпечує її збереження та продає через мережу своїх магазинів приватним особам, ліцензованим закладам та іншим представникам роздрібною торгівлі.

На сьогодні «Алко» володіє 327 магазинами та 138 пунктами замовлень та відповідає за підтримку в наявності широкого асортименту національних та закордонних брендів (кращих в кожній категорії), несе

відповідальність за їх якість та безпеку. Схема взаємодії включає: отримання «Алко» заявок від потенційних продавців, які складаються за певною формою, дотримання ними умов доставки, оплати, надання супровідної документації, оформлення та упаковку, транспортні витрати та ін., обмін інформацією про хід продажів, поповнення наявності та інших змін, пов'язаних з процесом у цілому¹⁵.

У Франції активна протидія вживанню алкоголю почалася у 1965 р., коли споживання спирту досягло 20 літрів на особу. Президент Франції на той момент Шарль де Голль терміново ініціював антиалкогольні урядові акти. Президентські ініціативи дали позитивні зміни: за даними інституту статистики INSEE, за 40 років споживання алкоголем у Франції скоротилося на 38 % – з 24,6 л в 1960 р. до 15,1 л у 2001 році¹⁶.

Для отримання таких результатів державна влада використовували різні методи та заходи, зокрема підвищення цін на алкоголь, ліцензування й проведення соціальної кампанії боротьби з алкоголізмом. Важливу роль у профілактиці розповсюдження алкоголю мало прийняття в 1991 р. відомого закону Луї Евина «Про обмеження реклами алкоголю». Цей закон забороняє будь-яку ТВ-рекламу алкоголю, а також спонсорство алкогольними брендами телепроектів.

У 2008 р. Франція заборонила продаж алкоголю неповнолітнім, а також споживання спиртних напоїв поряд з навчальними закладами.

У березні 2009 р. Кабінет міністрів країни затвердив закон про підвищення віку продажу алкоголю з 16 до 18 років. Також уряд вирішив закрити так звані «відкриті» бари, які пропонують необмежену кількість спиртних напоїв за фіксовану плату. Також 6 березня 2009 р. було прийнято ще один антиалкогольний закон – заборону дешевого та безкоштовного алкоголю. Ця заборона не розповсюджується на ярмарки, підготовку виробників вина та заходів з дегустації. Закон повинен заважати молодим людям швидко й дешево напиватися¹⁷. Всі ці заходи також були спрямовані й на протидію розповсюдженню нелегального алкоголю в державі.

Польща є найближчим європейським сусідом України, а тому її досвід протидії тіншовому алкогольному ринку також може бути корисним для України. У Польщі немає державної монополії на виробництво та продаж алкогольних напоїв. Замість неї діє система ліцензування. Також депутати польського Сейму прийняли поправки до закону про обмеження продажу алкоголю. Відповідно до змін муніципалітети отримують право впроваджувати заборону на реалізацію алкогольних напоїв у нічний час з 22:00 до 06:00.

Парламентарії також підтримали заборону на споживання алкоголю в публічних місцях за винятком спеціалізованих закладів¹⁸.

Враховуючи всі заходи, що проводить уряд Польщі, станом на 08 січня 2018 р. дослідження Інституту вільного ринку показало, що в «тіні» залишається приблизно 24 % алкогольного ринку¹⁹. Переважна частина контрафакту, за даними польських дослідників, транспортується через східний кордон з України та Російської Федерації через економічну кризу в середині цих країн²⁰.

Ефективні заходи щодо зменшення незаконного обігу алкогольної продукції були впроваджені в Грузії та Туреччині. Так, наприклад, в Грузії було: здійснено посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та продаж нелегального алкоголю; змінено схеми сплати акцизного податку; посилено адміністративний тиск та проведено продуману податково-фінансову політику. У результаті цього вдалося суттєво знизити об'єми нелегальної продукції.

У Туреччині ж діє державна монополія на виробництво міцних алкогольних напоїв. Існує також заборона продажу спиртних напоїв з 22:00 до 06:00, а також низка суворих обмежень щодо роздрібною торгівлі алкогольною продукцією. Заборонено вживання алкоголю в парках, зонах відпочинку та на пляжах. На території Туреччини також діє заборона на рекламу будь-якого виду алкоголю. Всі ці заходи дали змогу скоротити вживання алкогольної продукції в державі на 15 %, а також скоротити об'єми тіншового ринку алкогольних виробів у два рази²¹.

Отже, підбиваючи підсумки аналізу міжнародного досвіду протидії незаконному виробництву та обігу алкогольної продукції, слід сказати наступне. Політика різних країн у сфері протидії розповсюдженню нелегальної алкогольної продукції має свої особливості, однак всі вони ґрунтуються передусім на грамотній та дієвій стратегії контролю за виробництвом і обігом легальної алкогольної продукції, а також на якості її виготовлення та реалізації на внутрішньому ринку, яка виражається у викладених нижче заходах.

Значну роль у боротьбі з тіншовим ринком відіграє скорегована та продумана податкова політика, яка покликана не тільки поповнювати державний бюджет, а й дотримуватися балансу між інтересами виробників та споживачів, суспільної потреби у підтримці галузей промисловості й регіонів, зайнятості населення та інших пріоритетів соціально-економічної політики. У розвинутих країнах увага також зосереджується на проблемі здоров'я населення, забезпечення громадського правопорядку, формування культури помірною рівня вживання алкоголю, враховуючи негативні наслідки його зловживання.

Найбільш розповсюдженим методом обмеження доступності алкогольних напоїв у світі є ліцензування його виробництва, зберігання, транспортування та продажу. Понад 40 країн використовують ту чи іншу систему ліцензування.

З метою ефективного контролю за виробництвом та обігом спирту й алкогольної продукції в багатьох країнах введена державна монополія (повна або часткова) на виробництво спиртних товарів, їх оптову та/або роздрібну торгівлю. Подібна модель регулювання алкогольного ринку існує більше ніж у 18 країнах і зарекомендувала себе з позитивного боку.

Також у більшості країн світу існують обмеження щодо продажу спиртовмісних товарів особам, молодше 18–21 року, продаж алкоголю у нічний час та у вихідні дні, заборона вживання алкогольних напоїв у громадських місцях, крім спеціально визначених закладів тощо.

Однак найбільш дієвим, з нашої точки зору, є встановлення досить суворих видів кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері виготовлення та обігу алкогольної продукції. Так, продаж спиртовмісного напою неповнолітній особі карається великим штрафом, позбавленням ліцензії на продаж алкогольної продукції на певний строк або на завжди, а максимальною мірою покарання є позбавлення волі. Наприклад, за ст. 188 Кримінального кодексу Данії²² позбавленням волі до шести років карається продаж алкогольної продукції, яка може зашкодити життю та здоров'ю людей. Подібна диспозиція міститься й в Кримінальному кодексі Німеччини у ст. 314²³, однак санкція статті встановлює вид покарання у виді позбавлення волі строком від одного року до 10 років. Також відповідно до § 5601–5614 Зводу законів США заборонена діяльність з виготовлення спирту в приміщенні, де це заборонено робити, не маючи при цьому ліцензії на його виробництво; заборонено використовувати спирт у виробництві; незаконно купляють та зберігають спирт без сплати податків тощо. Відповідальність за ці дії – штраф до 10 тис. дол. та/або позбавлення волі на п'ять років²⁴.

Зважаючи на ці санкції та на свою правосвідомість, населення країн дотримується встановлених законом вимог і не порушує їх за жодних умов. Що ж стосується незаконного виробництва алкоголю та спроб його збути, то спеціалізовані магазини у жодному разі не приймуть на свої прилавки незнайому продукцію, оскільки всі замовлення та поставки відбуваються централізовано і суворо за відповідними документами. Також мережі ліцензованих магазинів несуть відповідальність за якість продукції, яку продають, а тому влаштовують експертні та лабораторні перевірки своєї продукції.

Купівля ж алкогольних товарів поза ліцензованими закладами майже неможлива, оскільки населення уважно ставиться до свого здоров'я і не ризикує купувати невідомий товар у невідомих продавців. До того ж правова культура та самосвідомість громадян розвинутих країн змушує їх одразу повідомити правоохоронні органи про нелегальну торгівлю алкогольною продукцією.

Висновки. Таким чином, дослідження міжнародного досвіду протидії та боротьби з незаконним обігом алкогольних товарів повинно допомогти українському законодавцю та уряду на шляху розробки і впровадження дієвої державної політики у цій галузі в Україні.

¹ Тимошин А.Н. Анализ международного опыта регулирования алкогольного рынка. 2011. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-mezhdunarodnogo-opyta-regulirovaniya-alkogolnogo-rynka> (дата звернення: 01.08.2018).

² Alcohol and Tobacco Tax and Trade Bureau. URL: <https://www.ttb.gov/alcohol/bev-alc.shtml>

³ Mendelson, Richard. (2011). Wine in America: law and policy / Richard Mendelson. Published by Wolters Kluwer Law & Business in New York. P. 18.

⁴ Mendelson, Richard. (2011). Wine in America: law and policy / Richard Mendelson. Published by Wolters Kluwer Law & Business in New York. P. 16.

⁵ Сакоян А. Алкогольный рынок в США: борьба за выживание. URL: <http://polit.ru/article/2015/02/26/alcohol/> (дата звернення: 01.08.2018).

⁶ Эксперт: теневого рынка алкоголя в Румынии и Греции составляет порядка 40 %. URL: <https://golos.ua/i/535893> (дата звернення: 01.08.2018).

⁷ Excise Tax Act. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/E-15/index.html>

⁸ Excise Tax Act. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/E-15/index.html>

⁹ Canadian Association of Liquor Jurisdictions. URL: <https://calj.org/>

¹⁰ Максимов В. Валерий Максимов о канадском опыте регулирования рынка алкогольной продукции. URL: <http://sakhalife.ru/valeriy-maksimov-o-kanadskom-opyte-regulirovaniya-ryinka-alkogolnoy-produkcii/>

¹¹ Алкогольный рынок Канады: по своим правилам. URL: <http://www.old.vinmoldova.md/index.php?mod=analytics&id=3928>

¹² Association Of Canadian Distillers / Association des Distillateurs Canadiens - Address, activities & membership. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/app/secure/ocl/lrs/do/clntAddr?cid=660&sMdKy=1417255072099>

¹³ Association Of Canadian Distillers / Association des Distillateurs Canadiens - Address, activities & membership. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/app/secure/ocl/lrs/do/clntAddr?cid=660&sMdKy=1417255072099>

¹⁴ Регулирование рынка: зарубежный опыт. «Спиртные напитки и пиво». URL: https://advis.ru/php/print_news.php?id=F64F6E21-C4C7-864D-8A4D-0493E9053FFD

¹⁵ Парагульгов О.Д., Мизюк О.Я. Международный опыт регулирования алкогольного сектора: Финляндия. URL: <http://www.old.vinmoldova.md/index.php?mod=content&id=1627>

¹⁶ Методы борьбы с алкоголизмом в странах мира. Центр разработки национальной алкогольной политики. URL: <http://www.alcomarket.info/crnapp/print.asp?NewsId=116302>

¹⁷ Методы борьбы с алкоголизмом в странах мира. URL: <http://www.alcomarket.info/crnapp/print.asp?NewsId=116302>

¹⁸ В Польше ограничат продажу алкоголя по ночам. URL: <https://kgd.ru/news/polsha/item/68720-v-polshe-ogranichat-prodazhu-alkogolya-po-nocham>

¹⁹ Нелегальний алкоголь «на дому». URL: <http://www.kurier.lt/nelegalnyj-alkogol-na-domu/>

²⁰ Бойчук В. Теневого рынка алкоголя в Польше вырастет до 25–35 %. URL: <http://beercomments.com.ua/tenevoj-rynok-alkogolya-v-polshe-vyrastet-do-25-35/>

²¹ Жук А.А. Механизмы государственного регулирования рынка алкогольной продукции в странах евразийского метарегиона. *Региональная экономика: теория и практика*. 2014. № 13 (340). С. 53.

²² Кримінальний кодекс Данії. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524&subID=100096345,100096366,100096653,100097088#text>

²³ Кримінальний кодекс Федеральної Республіки Німеччини. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102944,100103640,100104055#text>

²⁴ U.S.Code. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/42/chapter-72/subchapter-I>

References:

- Timoshin, A.N. (2011). Analiz mezhdunarodnogo opyta regulirovaniya alkogol'nogo rynka. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-mezhdunarodnogo-opyta-regulirovaniya-alkogolnogo-rynka> [in Russian].
- Alcohol and Tobacco Tax and Trade Bureau. URL: <https://www.ttb.gov/alcohol/bev-alc.shtml>.
- Mendelson, Richard. (2011). Wine in America: law and policy / Richard Mendelson. Published by Wolters Kluwer Law & Business in New York. p.18.
- Mendelson, Richard. (2011). Wine in America: law and policy / Richard Mendelson. Published by Wolters Kluwer Law & Business in New York. p. 16.
- Sakojan, A. Alkogol'nyj rynek v SSHA: bor'ba za vyzhivanie. URL: <http://polit.ru/article/2015/02/26/alkogol/> [in Russian].
- Jekspert: tenevoj rynek alkogolja v Rumynii i Grecii sostavljaet porjadka 40 %. URL: <https://golos.ua/i/535893> [in Russian].
- Excise Tax Act. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/E-15/index.html>
- Canadian Association of Liquor Jurisdictions. URL: <https://calj.org/>
- Maksimov, V. Valerij Maksimov o kanadskom opyte regulirovaniya rynka alkogol'noj produkcii. URL: <http://sakhalfu.ru/vale-riy-maksimov-o-kanadskom-opyte-regulirovaniya-ryinka-alkogolnoj-produkcii/> [in Russian].
- Alkogol'nyj rynek Kanady: po svoim pravilam. URL: <http://www.old.vinmoldova.md/index.php?mod=analytics&id=3928> [in Russian].
- Association Of Canadian Distillers / Association des Distillateurs Canadiens - Address, activities & membership. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/app/secure/oclr/do/clntAddr?cid=660&sMdKy=1417255072099>
- Regulirovanie rynka: zarubezhnyj opyt. «Spirtnye napitki i pivo». URL: https://advis.ru/php/print_news.php?id=F64F6E21-C4C7-864D-8A4D-0493E9053FFD [in Russian].
- Paragul'gov, O.D., Mizjuk O.Ja. Mezhdunarodnyj opyt regulirovaniya alkogol'nogo sektora: Finljandija. URL: <http://www.old.vinmoldova.md/index.php?mod=content&id=1627> [in Russian].
- Metody bor'by s alkogolizmom v stranah mira. Centr razrabotki nacional'noj alkogol'noj politiki. URL: <http://www.alcomarket.info/crnmap/print.asp?NewsId=116302> [in Russian].
- Metody bor'by s alkogolizmom v stranah mira. URL: <http://www.alcomarket.info/crnmap/print.asp?NewsId=116302> [in Russian].
- V Pol'she ogranichat prodazhu alkogolja po nocham. URL: <https://kgd.ru/news/polsha/item/68720-v-polshe-ogranichat-prodazhu-alkogolja-po-nocham> [in Russian].
- Nelegal'nij alkogol' «na domu». URL: <http://www.kurier.lt/nelegalnyj-alkogol-na-domu/> [in Russian].
- Bojchuk, V. Tenevoj rynek alkogolja v Pol'she vyrastet do 25-35 %. URL: <http://beercomments.com.ua/tenevoj-rynek-alkogolja-v-polshe-vyrastet-do-25-35/> [in Russian].
- Zhuk, A.A. (2014). Mehanizmy gosudarstvennogo regulirovaniya rynka alkogol'noj produkcii v stranah evrazijskogo metaregiona. Regional'naja jekonomika: teorija i praktika. issue 13 (340). p. 53 [in Russian].
- Kryminalnyi kodeks Danii. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524&subID=100096345,100096366,100096653,100097088#text> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi kodeks Federalnoi Respubliki Nimechchyny. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102944,100103640,100104055#text> [in Ukrainian].
- U.S.Code. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/42/chapter-72/subchapter-I>

Резюме

Шейко К.В. Міжнародний досвід протидії незаконному обігу алкогольних напоїв.

У статті проаналізовано досвід протидії незаконному обігу алкогольних напоїв в країнах Північної Америки, Європи та Туреччини. Аналіз особливостей державної політики досліджених країн надав змогу виділити основні напрями запобігання незаконному обігу алкогольних напоїв, зокрема, це: встановлення повної або часткової державної монополії, ліцензування, державне та приватне партнерство, ринкова модель.

Ключові слова: алкогольні напої, незаконний обіг, запобігання незаконному обігу алкогольних напоїв, ліцензування, державна монополія.

Резюме

Шейко К.В. Международный опыт противодействия незаконному обороту алкогольных напитков.

В статье проанализирован опыт противодействия незаконному обороту алкогольных напитков в странах Северной Америки, Европы и Турции. Анализ особенностей государственной политики исследуемых стран дал возможность выделить основные направления предупреждения незаконного оборота алкогольных напитков, в частности, это: установление полной или частичной государственной монополии, лицензирование, партнерство государственного и частного секторов, рыночная модель.

Ключевые слова: алкогольные напитки, незаконный оборот, предупреждение незаконному обороту алкогольных напитков, лицензирование, государственная монополия.

Summary

Kostiantyn Sheiko. International experience in countering the illicit trafficking of alcoholic beverages.

The article analyzes the experience of counteracting illicit trafficking in alcoholic beverages in the countries of North America, Europe and Turkey. In order to effectively counteract and prevent the spread of illicit manufacturing and trafficking in alcoholic beverages, the developed countries of the world elaborate and implement appropriate national programs to combat this negative phenome-

non. Summarizing them it is possible to select the main directions of counteraction to the illicit alcohol trafficking, in particular, these are: establishment of state monopoly, licensing, state and private partnership, market model.

A distinctive feature of foreign experience in the regulation of the alcohol industry is the implementation of a balanced concept of development and regulation of the market of alcoholic beverages with the involvement of the federal center, regions and business associations. Businesses in the field of production and sale of alcoholic beverages in foreign countries are consolidated, which are connected with the activities of a large number of national, interregional and international associations, associations and unions of producers, distributors and sellers of alcoholic beverages. These professional associations interact with governmental agencies and form national and interstate alcohol policy that takes into account the interests of the state and business. In the context of globalization and fierce competition, they try to respond flexibly to the processes taking place in this market.

In most of the countries that we studied, there is a three-tier scheme for organizing the alcohol market: all industry participants are divided into manufacturers, distributors (wholesalers) and retailers. At the same time, the same enterprise cannot combine these functions, i.e. there is a system of checks and balances that independently have to regulate the industry.

Thus, the study of the international experience of combating and preventing the illicit use of alcohol goods should help the Ukrainian legislature and government to develop and implement effective state policy in this field in Ukraine.

Key words: alcoholic beverages, illicit trafficking, prevention of illicit trafficking in alcoholic beverages, licensing, state monopoly.